

УДК 339.5

Ніколенко Інесса Юріївна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій

Nikolenko Inessa

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the

Department of Entrepreneurship, Trade and Exchange Activity

State University of Information and Communication Technologies

ORCID: 0009-0009-0372-6337

РЕФОРМА СОТ У СВІТЛІ СУЧАСНИХ ТРЕНДІВ СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ

WTO REFORM IN THE LIGHT OF CURRENT TRENDS IN WORLD TRADE

Анотація. У другій половині ХХ століття міжнародне співтовариство визнало, що світова торгівля потребує свого інституціонального оформлення, внаслідок чого спочатку з'явилася Генеральна угода з торгівлі і тарифів (ГАТТ), а вже у 1995 році її змінила Світова організація торгівлі (СОТ). Проте у сучасних надто турбулентних умовах глобального розвитку у міжнародну торгівлю увійшов потужний тренд протекціоністських обмежень, що негативно позначилось на показниках світової торгівлі та ВВП. Поряд з проявами протекціонізму введені свого часу ковідні обмеження посилили стан невизначеності та непередбачуваності у світовій торгівлі. В останні роки гострі суперечки світових лідерів та неспроможність міжнародних арбітрів, призвели до визнання необхідності реформування СОТ. У

статті розглянуто сучасні тренди міжнародної торгівлі, зокрема, у вигляді економічного націоналізму (протекціонізму), розкрито виклики глобального розвитку, питання інституціональної кризи СОТ та необхідність її реформування. Зроблені висновки, що наявна форма існування СОТ є інституціонально неспроможною адекватно реагувати на сучасні виклики та загрози й нагально вимагає кардинальних інституціональних змін. В умовах зростаючої багатополлярності міжнародного торговельного простору стає необхідним створення гнучкої світової структури, яка органічно включатиме в себе як принципи СОТ, так і діяльність зон вільної торгівлі (ЗВТ). Має бути створена нова системна інституціонально-організаційна парадигма з відповідним коригуванням засад вільної торгівлі та врахуванням як нагальних питань, так і майбутніх потреб світової торгівлі, зокрема, упорядкування механізмів функціонування ЗВТ у загальній системі СОТ. У межах нової структури стає можливим створення механізмів забезпечення вирішення міжнародних торговельних суперечок та розробки й прийняття оновлених світових стандартів торгівлі.

Ключові слова: *СОТ, міжнародна торгівля, протекціонізм, економічний націоналізм, вільна торгівля.*

Summary. *In the second half of the twentieth century, the international community recognized that world trade needed its institutionalization, because of which the General Agreement on Trade and Tariffs (GATT) first appeared, and in 1995 it was replaced by the World Trade Organization (WTO). However, in today's turbulent conditions of global development, a powerful trend of protectionist restrictions has entered international trade, which has had a negative impact on world trade and GDP. Along with the manifestations of protectionism, the covid restrictions introduced at one time increased the state of uncertainty and unpredictability in world trade. In recent years, heated*

disputes between world leaders and the failure of international arbitrators have led to the recognition of the need to reform the WTO. The article considers the current trends in international trade in the form of economic nationalism (protectionism), reveals the challenges of global development, the issues of the institutional crisis of the WTO and the need for its reform. It is concluded that the current form of existence of the WTO is institutionally incapable of adequately responding to modern challenges and threats and urgently requires fundamental institutional changes. In the context of the growing multipolarity of the international trade space, it becomes necessary to create a flexible world structure that will organically include both the principles of the WTO and the activities of free trade areas (FTAs). A new systemic institutional and organizational paradigm should be created with a corresponding adjustment of the principles of free trade and considering both urgent issues and future needs of world trade streamlining the mechanisms for the functioning of the FTAs in the WTO common system. Within the framework of the new structure, it becomes possible to create mechanisms for ensuring the resolution of international trade disputes and the development and adoption of updated world trade standards.

Key words: *WTO, international trade, protectionism, economic nationalism, free trade.*

Постановка проблеми. Сьогодні СОТ є провідним інституційним центром міжнародної торгівлі, до якої входять більш, ніж півтори сотні країн світу, які приєдналися до неї та зобов'язалися безумовно виконувати положення основних угод та юридичних актів, що об'єднують норми і правила вільної торгівлі між партнерами, за якими регулюється приблизно 97 % всієї світової торгівлі товарами і послугами. Торговельні суперечки між країнами-членами організації вирішуються за допомогою відповідного органу (арбітражу), рішення якого обов'язкові для виконання учасником СОТ. Це інституціональні норми організації міжнародних торговельних

угод, тому значення СОТ у глобалізованому економічному середовищі є унікально важливим. Однак в умовах глобальних турбулентних економічних, екологічних та ковідних викликів перед СОТ постали нові складні та суперечливі завдання щодо забезпечення стабільного розвитку міжнародної торгівлі. Головне питання полягає у тому, наскільки здатна СОТ в сучасних умовах забезпечити подальше стимулювання міжнародної торгівлі, чи, можливо, її інституціональні ресурси впливу вже вичерпані, повністю або частково. Тому потребують поглибленого визначення проблеми подальшого функціонування й реформування СОТ заради підвищення її адаптивності викликам сучасності, зростання можливостей організації у забезпеченні розвитку й модернізації світової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам глобалізації та питанням функціонування СОТ присвячені дослідження таких закордонних та українських науковців, як А. Ансон [11], Р. Болдвін [13], Д. Вемер [6], П. Голдберг [12], Д. Грозубінський [7], Т. Дюстерберг [5], С. Евенетт [15], П. Кеннеді [12], М. Козампазакіс [9], Є. Лене [10], Т. Осташко [14], В. Сідляр [4], П. Файгельбаум [12], А. Хандельвал [12], Ж. Чейсс [8] та інші. Проте практично усі вони, піддаючи аналізу сучасні проблеми діяльності СОТ та напрямки сучасних змін міжнародної торговельної політики, розглядають їх переважно з позицій лише визначення проблемних питань, залишаючи в стороні нагальні завдання сучасної перебудови інституціональних засад та принципів функціонування СОТ. Тому дослідження основних засадничих принципів та перспектив реформування СОТ в умовах сьогодення є важливою умовою подальшого успішного розвитку глобальної економіки в цілому.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення проблем реформування ролі СОТ у глобальному протистоянні сучасним викликам, насамперед поширенню протекціоністських дій, неспроможності

арбітражних вирішень суперечок країн та усунення перешкод для торговельних потоків.

Виклад основного матеріалу. Основна ідея утворення СОТ полягає у тому, що її члени отримують нові ринки, натомість відкриваючи власні ринки для інших. Усунення тарифних обмежень країною надають їй рівноправного доступу в багатосторонню торговельну систему, що діє на основі принципів найбільшого сприяння і недискримінації. По суті, мова йде про оптимальний компроміс між відкриттям національних ринків і доступом до світового простору, що передбачає певний компроміс між протекціоністськими й лібералістськими політиками країн та питаннями щодо вибору напрямків та інструментів щодо раціонального їх використання.

У сучасному глобалізованому світі успішний розвиток економіки кожної країни світу в суттєвій мірі обумовлений розвитком її зовнішньої торгівлі. Обсяги світової торгівлі складають майже третину світового ВВП, тому темпи її щорічного приросту надають значного внеску до його зростання, що визначає необхідність посилення торговельних відносин в сучасному світі. Так, у 2022 р. показники світової торгівлі склали 32 трлн. дол. [1], а обсяг світового ВВП, відповідно, - 100,14 трлн. дол. [2]. Провідними експортерами світу у 2022 р. стали Китай -3593,6 млрд. дол., США – 2064,79 млрд. дол., Німеччина – 1655,48 млрд. дол. [3]. Провідні гравці на світових ринках мають власні інтереси, які останнім часом утруднюють роботу СОТ, яка ставить своїм завданням забезпечення свободи торгівлі задля усіх країни-учасниць. У принциповій схемі діяльності СОТ країни можуть приймати рішення, пов'язані з одностороннім підвищенням імпорتنих мит тільки в ув'язці з одночасною лібералізацією імпорту інших товарів. В умовах глобальних економічних криз, зростання торговельних дисбалансів та загроз стабільності розвитку

світової економіки перед СОТ постають нові та складні завдання із забезпечення розвитку торгівлі в глобальній економіці.

В останньому опублікованому аналітичному звіті ЮНКТАД щодо перспектив світової торгівлі стверджується, що вони залишаються невизначеними на тлі триваючої геополітичної напруженості, а також занепокоєння з приводу інфляції, високих цін на сировину та ризикованого поєднання високих процентних ставок і державного боргу [1]. На кінець 2022 року більше половини найменш розвинених країн та країн з низьким рівнем доходу перебували в зоні високого ризику або вже перебували в борговій скруті. У доповіді попереджається, що рекордний рівень світового боргу в поєднанні з високими процентними ставками продовжуватиме чинити тиск на макроекономічні умови в багатьох країнах. Оскільки більша частина торгівлі номінована в доларах, ослаблення долара призведе до збільшення попиту на товари. Вважається, що у другому півріччі ситуація може покращитися, внаслідок перспектив запобігання рецесії в Євросоюзі та США, занепокоєння з приводу збоїв у глобальних ланцюжках поставок і зростання вартості доставки також ослабли. «Хоча перспективи світової торгівлі залишаються невизначеними, очікується, що загальні позитивні фактори компенсують негативні тенденції», - йдеться у звіті [1].

Таким чином, в сучасних умовах глобальної турбулентної невизначеності та зростання непередбачуваності реальної динаміки соціально-економічних процесів, на тлі стрімкого розвитку інформаційних технологій, масової міграції трудових ресурсів та протекціоністських війн, актуальності набуває проблема подальшого удосконалення інституціональних принципів функціонування національних економік та світового господарства загалом. Між країнами все активніше виникають торговельні суперечки, які сьогодні називають неопротекціонізмом, що впливає з економічного націоналізму, тобто бажання захистити свої

національні ринки (найбільш важливих для кожної країни галузей) від негативного впливу з боку інших держав [4]. Нова сучасна хвиля зростання протекціонізму призвела до занепокоєння з боку світової спільноти щодо можливих загроз та ризиків у разі зміни пріоритетів у світовій торгівлі, відходу від політики лібералізації та відкритості [8; 12]. В таких умовах роль і місце найвпливовішої міжнародної організації у глобальній торговій системі, з одного боку, має посилюватися, з іншого, вони слабшають у світлі сучасних трендів, викликів та загроз. Аналітичні оцінки діяльності СОТ на сучасному етапі розвитку свідчать, що вона суттєво втрачає свої можливості доцільно організовувати світову торгівлю й вже назріли критичні інституціональні проблеми функціонування даної організації [5; 6; 7; 9; 10; 11].

Сьогодні митні бар'єри постійно змінюються відповідно до коливань економічної та політичної кон'юнктури, зростають масштаби квотування імпорту, активно використовуються стандарти якості на продукцію, що імпортується, і власне СОТ вже не має такого впливу на стимулювання міжнародної торгівлі, як у ХХ сторіччі. Отже, регулююча функція СОТ наразі зазнає істотних випробувань та конкуренції з боку як двосторонніх, так і багатосторонніх угод. Одночасно, на противагу сучасному так званому «неопротекціонізму» виникла «нова вільна торгівля» у вигляді ЗВТ (зон вільної торгівлі), спочатку у формі двосторонніх, а потім і міжрегіональних угод. У такого роду угодах країни фактично перебирають на себе функції СОТ в обмеженій частині світу, створюючи лише для себе можливості досягнення певних позитивних ефектів. У ЗВТ усі сторони зацікавлені у чіткому дотриманні укладених домовленостей, і якщо СОТ опікується лише конфліктами, що виникають через порушення загальноприйнятих правил торговельних відносин, і, як правило, не спрямовані на конкретного партнера, то у двосторонніх та міжрегіональних домовленостях такі ситуації практично відсутні.

Сучасний економічний націоналізм виник як об'єктивний наслідок глобальних трендів нестабільності світової торгівлі, періодично виникаючих санкцій (що само по собі є порушення норм СОТ), так чи інакше обґрунтованих, необхідності їх обходження, появи блокування торговельних потоків у вигляді блокад та пікетування на кордонах окремих країн (прикладом є Україна та Польща) тощо. Глобальна турбулентність та неспроможність СОТ у повній мірі виконувати свої функції змушують країни захищатися, тому тут протекціонізм стає інструментом держави щодо забезпечення стабілізаційної, відтворювальної та стимулюючої функцій макроекономічного регулювання у національних економіках. Найбільш активно протекціоністські дії стали проявлятися під час пандемійної ситуації, коли більшість країн почали суттєво обмежувати міждержавний рух значного переліку товарів та послуг [4].

Важливим аспектом нових форм сучасного протекціоністського регулювання є його вплив на рух потоків товарів, послуг та інвестицій з метою захистити внутрішню економіку від несприятливих зовнішніх впливів, тобто певним чином збудувати механізми забезпечення її здатності протистояти виникаючим зовнішнім загрозам. Тому неопротекціоністські заходи в цілому спрямовані на адаптацію національних економік до нової економічної ситуації задля забезпечення сталого розвитку й відтворення соціально-економічного потенціалу країни. У цих умовах завдання СОТ сьогодні полягає не лише у визначенні місця й функціональної ролі нових протекціоністських інструментів міжнародної політики та особливостей їхнього застосування в умовах нових норм світової економіки, але й у необхідності їх певного вбудовування у нову інституціональну модель СОТ.

Можемо констатувати, що без реалізації нагальних інституціональних змін роль СОТ все більше вичерпує себе у розвитку торговельних взаємозв'язків між країнами. Система організації СОТ задля

збереження своєї ефективності діяльності потребує суттєвої інституціональної трансформації та розширення сфери компетенцій, які б допомагали країнам узгоджувати між собою торговельні відносини. Визнана як у науковому, так і у діловому світі криза СОТ, її неспроможність врегулювання суперечок, породила жваву наукову дискусію щодо майбутньої ролі багатосторонніх угод у системі СОТ, особливо в умовах поширення регіональних і мегарегіональних угод ЗВТ. Адаже у багатьох угодах ЗВТ прописані власні механізми врегулювання суперечок, як, наприклад, це передбачено у ВРЕП (Всебічне регіональне економічне партнерство - RСЕР), що охоплює 15 країн Азійсько-Тихоокеанського регіону та має назву «ЗВТ+». У результаті, наприклад, при виникненні торговельної суперечки між членами RСЕР вона буде вирішуватися в рамках їхнього партнерства без участі СОТ, що означає розбудову багатосторонніх механізмів під керівництвом нових лідерів світової торгівлі. Науковці дискусію щодо майбутньої ролі багатосторонніх угод СОТ в умовах поширення регіональних і, особливо, мегарегіональних торговельних угод, розпочали ще у 90-х роках минулого століття [5]. Подальший розвиток цієї дискусії набрав руху у руслі викликів, зумовлених розвитком торгівлі інформаційними продуктами, змінами клімату і боротьби за технологічні переваги, а також зростанням багатополлярності у світовій торгівлі [6-15].

Швейцарський дослідник Р. Болдвін у своїх працях висловлював думку, що СОТ або замінить багатополярна система, або її буде трансформовано [13]. Він попереджав, що якщо реформування СОТ, не відбудеться, то інституціями, які здійснюватимуть управління торгівлею ХХІ століття стануть нові мегарегіональні торговельні угоди, оскільки саме у ЗВТ здійснюються найбільш масштабні зниження митних тарифів. Але для створені у кінці ХХ та на початку ХХІ століття глобальні ланцюги доданої вартості, характерні для світової торгівлі, потребують не лише

низьких тарифів, а й гарантованих умов захисту інвестицій та інтелектуальної власності, а також правові та регуляторні заходи для забезпечення двостороннього руху товарів, послуг та інвестицій. На практиці ці норми також прописані у серії регіональних та мегарегіональних угод.

Кризу СОТ у ХХІ ст. зумовили насамперед зовнішні чинники, до яких, крім ЗВТ, слід віднести втрату розвиненими країнами світу домінантних позицій і одностороннє зниження тарифів країнами, що розвиваються. Саме ці країни були основними бенефіціарами від зниження митних тарифів у рамках СОТ у процесі взаємного обміну ринковим доступом, що дало їм змогу посісти провідні позиції у світовому експорті товарів за рахунок лібералізації режимів доступу для цих країн [14], а їх швидке зростання цю ситуацію змінило. Найбільш значний вплив мав вступ до СОТ Китаю у 2001 р. Крім того, зростання кількості країн, що розвивають власну ринкову економіку, змінило співвідношення сил і ускладнило їх після проведення Дохійського раунду СОТ. Принцип консенсусу при прийнятті рішень у СОТ дав коаліціям країн, що розвиваються, можливість блокувати зусилля розвинених країн щодо відкриття своїх найбільш чутливих ринків.

З іншого боку, одностороннє зниження тарифів країнами, що розвиваються, відбувалося поза СОТ, тобто без «зв'язування» тарифів, і було пов'язане з переходом цих країн на нову модель імпортозаміщення. Традиційною моделлю імпортозаміщення вважається побудова ланцюга доданої вартості в межах країни з метою створення товарів, конкурентоспроможних на зовнішніх і внутрішньому ринках. Це створювало умови для отримання конкурентних переваг на внутрішньому ринку національним товаровиробникам, чому саме і сприяли високі рівні тарифного захисту. Нова модель імпортозаміщення передбачає розбудову механізмів включення до глобальних ланцюгів створення вартості з

одночасним підвищенням конкурентоспроможності національної продукції і проведення внутрішньої індустріалізації, тому її поширення серед країн, що розвиваються, супроводжувалося масштабним зниженням тарифів, що відбувалося незалежно від переговорів у СОТ.

Однак, двосторонні, міжрегіональні та мегарегіональні угоди не зможуть вповні замінити багатосторонність у рамках СОТ, адже їх поширення зумовить створення фрагментованої міжнародної торгової системи (оскільки ці угоди між собою не гармонізовані) та відторгнення країн, які не є членами угод. Тому сучасні інституціональні зміни управління світовою торгівлею мають поступово формувати систему, що ґрунтуватиметься, як мінімум, на двох фундаментальних елементах. Першим з них залишається СОТ, яка має продовжити керування традиційною торгівлею так, як це було з моменту заснування організації у 1995 р. Другим елементом має стати система управління (гармонізації відносин) різних ЗВТ, у яких норми щодо торгівлі проміжними товарами та послугами, регулювання потоків інвестицій, захисту інтелектуальної власності та переміщення робочої сили прописані у міжрегіональних торговельних угодах, а тому вони мають бути певним чином узгоджені із загальними нормами СОТ.

Сьогодні провідні дослідницькі центри та окремі вчені у галузі торговельної політики [15] вважають за необхідне збереження СОТ для вирішення глобальних проблем, також роль СОТ вони бачать у сприянні відновленню світової економіки та торгівлі за рахунок організації багатостороннього торгового співробітництва, а також у спонуканні урядів розвинених країн до відходу від практики застосування масштабних програм субсидування окремих суб'єктів господарювання, запроваджених у період пандемії. Крім того, СОТ має взяти на себе ініціативу щодо регулювання цифрової торгівлі і у разі її пришвидшення сприяти унормуванню відповідних процесів. Врегулювання в рамках СОТ також

потребують виклики, пов'язані зі змінами клімату, що зачіпає світові продовольчі ринки в умовах зміни обсягів і структури виробництва продовольчих товарів у країнах світу під впливом глобального потепління і пов'язаного з ним зменшення кількості опадів в окремих регіонах. Потребують урегулювання торговельних відносин між розвиненими країнами світу, пов'язані з так званим «карбоновим слідом», коли кордонах вводяться додаткові мита, пов'язані із вмістом вуглецю в імпортованих товарах. Очевидно, що вирішення останньої проблеми виключно в межах багатосторонніх або двосторонніх торговельних угод іще більше посилює процеси фрагментації світової торгівлі. Така фрагментація має тенденцію посилювати формування панрегіональних зон вільної торгівлі, що може докорінно змінити прийняті у світі стандарти міжнародної торгівлі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасна система організації глобальної торгівлі є, де-факто, інституціонально неспроможною адекватно реагувати на сучасні виклики та загрози, що нагально вимагає проведення суттєвих реформаційних заходів, передусім, кардинальних інституціональних змін СОТ. США, ЄС втрачають свою виключну роль провідних гравців глобального світу, все більш потужне значення починають набувати Китай, Індія, країни Близького Сходу, ринки східно-азійського регіону тощо. Виникає багатополлярність міжнародного торговельного простору, що вимагає створення гнучкої світової структури, яка органічно включатиме в себе як принципи СОТ, так і діяльність ЗВТ, у межах якої стає можливим створення механізмів забезпечення вирішення міжнародних торговельних суперечок та розробки й прийняття оновлених світових стандартів торгівлі. Як уявляється, ініціативу таких змін має взяти на себе саме СОТ, ефективні реформи якої сприятимуть відновленню діалогу між країнами-членами, вибір досяжних цілей, сформувати основу багатосторонньої торгової системи, що відповідатиме потребам сучасної

економіки та сприятиме реальному економічному зростанню. Результатом проведення глибоких реформ підходів СОТ задля адекватності сучасним реаліям має бути нова системна інституціонально-організаційна парадигма з відповідним коригуванням засад вільної торгівлі, підтримка переваг цієї інституції, оперативне реагування та врахування як нагальних питань, так і майбутніх потреб світової торгівлі, зокрема, упорядкування механізмів функціонування зон вільної торгівлі у загальній системі СОТ.

Література

1. UNCTAD Report: World Trade Slows Down, but Outlook Positive. *United Nation*. 23.03.2023. URL: <http://tinyurl.com/5n83ma4n> (дата звернення: 14.12.2023).
2. O'Neill A. Global gross domestic product (GDP) 2028. *Statista*. 2023. URL: <https://www.statista.com/statistics/268750/global-gross-domestic-product-gdp/> (дата звернення: 15.12.2023).
3. Dyvik E.H. Leading export countries worldwide 2022. *Statista*. 2023. URL: <https://www.statista.com/statistics/264623/leading-export-countries-worldwide/> (дата звернення: 15.12.2023).
4. Сідляр В. Роль Світової Організації Торгівлі в протидії протекціонізму під час пандемії COVID-19. *Світ фінансів*. 2021. № 1. С. 64-80.
5. Duesterberg T. J. The Importance of WTO Reform from a Transatlantic Perspective. *Hudson Institute*. 2019. URL: <https://www.hudson.org/foreign-policy/the-importance-of-wto-reform-from-a-transatlantic-perspective> (дата звернення: 16.12.2023).
6. Wemer D. A. Oosterveld B., Linscott M. What is wrong with the WTO? *Atlantic Council*. 2019. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/what-is-wrong-with-the-wto/> (дата звернення: 16.12.2023).

7. Grozoubinski D. The World Trade Organization: An Optimistic Pre-mortem in Hopes of Resurrection. *Lowy Institute*. 2020. URL: <https://www.lowyinstitute.org/publications/world-trade-organization-optimistic-pre-mortem-hopes-resurrection> (дата звернення: 16.12.2023).
8. Chaisse J. Rising protectionism threatens global trade: WTO law and litigation. *Asian Dispute Review*. 2017. № 19(3). P. 112-118.
9. Kotzampasakis M. The WTO Appellate Body Crisis: a legal assessment in search of a solution. 2020. URL: https://www.researchgate.net/publication/341411579_The_WTO_Appellate_Body_Crisis_a_legal_assessment_in_search_of_a_solution (дата звернення: 16.12.2023).
10. Lehne J. Crisis at the WTO: Is the Blocking of Appointments to the WTO Appellate Body by the United States Legally Justified? 2019. URL: https://digitalcollection.zhaw.ch/bitstream/11475/19041/1/Crisis%20at%20the%20WTO_SC1.3_2019-1.pdf (дата звернення: 16.12.2023).
11. Ansong A. The WTO appellate body: are there any viable solutions? *Global Trade and Customs Journal*. 2019. № 14. P. 169–178. URL: <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/Global+Trade+and+Customs+Journal/14.4/GTCJ2019016> (дата звернення: 16.12.2023).
12. Fajgelbaum P. D., Goldberg P. K., Kennedy P. J., Khandelwal A. K. The Return to Protectionism. *The Quarterly Journal of Economics*. 2020. Vol. 135, Issue 1. P. 1–55. doi: <https://doi.org/10.1093/qje/qjz036>; URL: <https://academic.oup.com/qje/article/135/1/1/5626442>; (дата звернення: 16.12.2023).
13. Baldwin R. The World Trade Organization and the Future of Multilateralism. *Journal of Economic Perspectives*. 2016. Vol. 30, Is. 1. P. 95–116. doi: <https://doi.org/10.3386/w17716>; URL: <https://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/jep.30.1.95>; (дата звернення: 16.12.2023).

14. Осташко Т.О. Протекціонізм у торговельній політиці США: висновки для України. *Економіка України*. 2017. № 1. С. 105–119.
15. Evenett S. J., Baldwin R. Revitalising multilateral trade cooperation: Why? Why Now? And How? Revitalising Multilateralism. Pragmatic Ideas for the New WTO Director-General. *Global Trade Alert*. 2020. P. 9–56. URL: <https://www.globaltradealert.org/reports/59> (дата звернення: 16.12.2023).

References

1. UNCTAD Report: World Trade Slows Down, but Outlook Positive. (2023). *United Nation*. Retrieved from <http://tinyurl.com/5n83ma4n>.
2. O'Neill, A. (2023). Global gross domestic product (GDP) 2028. *Statista*. Retrieved from <https://www.statista.com/statistics/268750/global-gross-domestic-product-gdp/>.
3. Dyvik, E.H. (2023). Leading export countries worldwide 2022. *Statista*. Retrieved from <https://www.statista.com/statistics/264623/leading-export-countries-worldwide/>.
4. Sidlyar, V. (2021). Rol Svitovoi Organizatsii Torgivli v protidii protektsionizmu pid chas pandemii COVID-19 [The role of the World Trade Organization in countering the growth of protectionism during the COVID-19 pandemic]. *Svit finansiv*, 1, 64-80 [in Ukrainian].
5. Duesterberg. T. J. (2019). The Importance of WTO Reform from a Transatlantic Perspective. *Hudson Institute*. Retrieved from <https://www.hudson.org/foreign-policy/the-importance-of-wto-reform-from-a-transatlantic-perspective>.
6. Wemer, D. A., Oosterveld, B., & Linscott, M. (2019). What is wrong with the WTO? *Atlantic Council*. Retrieved from <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/what-is-wrong-with-the-wto/>.

7. Grozoubinski, D. (2020). The World Trade Organization: An Optimistic Pre-mortem in Hopes of Resurrection. *Lowy Institute*. Retrieved from <https://www.lowyinstitute.org/publications/world-trade-organization-optimistic-pre-mortem-hopes-resurrection>.
8. Chaisse, J. (2017). Rising protection-ism threatens global trade: WTO law and litigation. *Asian Dispute Review*, 19(3), 112-118.
9. Kotzampasakis, M. (2020). The WTO Appel-late Body Crisis: a legal assessment in search of a solution. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/341411579_The_WTO_Appellate_Body_Crisis_a_legal_assessment_in_search_of_a_solution.
10. Lehne, J. (2019). Crisis at the WTO: Is the Blocking of Appointments to the WTO Appel-late Body by the United States Legally Justified? Retrieved from https://digitalcollection.zhaw.ch/bitstream/11475/19041/1/Crisis%20at%20the%20WTO_SC1.3_2019-1.pdf.
11. Ansong, A. (2019). The WTO appellate body: are there any viable solutions? *Global Trade and Customs Journal*, 14, 169–178. Retrieved from <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/Global+Trade+and+Customs+Journal/14.4/GTCJ2019016>.
12. Fajgelbaum, P. D., Pinelopi, K. Gold-berg, Patrick, J. Kennedy, and Amit, K. Khandelwal. (2020). The Return to Protectionism. *The Quarterly Journal of Economics*, 135, 1, 1–55. doi: <https://doi.org/10.1093/qje/qjz036>; Retrieved from <https://academic.oup.com/qje/article/135/1/1/5626442>.
13. Baldwin, R. (2016). The World Trade Organization and the Future of Multilateralism. *Journal of Economic Perspectives*, 30, 1, 95–116. doi: <https://doi.org/10.3386/w17716>; Retrieved from <https://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/jep.30.1.95>.

14. Ostashko, T.O. (2017). Protektsionizm u torgovelnii polititsi USA: vysnovki dlya Ukrainy [Protectionism within the US trade policy: conclusions for Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy, 1*, 105–119 [in Ukrainian].
15. Evenett, S. J., & Baldwin, R. (2020). Revitalising multilateral trade cooperation: Why? Why Now? And How? Revitalising Multilateralism. Pragmatic Ideas for the New WTO Director-General. *Global Trade Alert*, 9–56. Retrieved from <https://www.globaltradealert.org/reports/59>.